

ANTTI VIRNES

Luonnontieteilijä valtiota vastaan

Pjotr Kropotkin, *Kapinabengi – Kirjoituksia anarkismista*. Toim. & suom. Juha Kulmala. Savukeidas, Turku 2009. 352 s.

Pjotr Kropotkin (1842–1921) oli syntyperältään aatelinen, koulutukseltaan upseeri ja toimenkuvaltaan myös maantieteilijä. Nämä lähtökohdat, erityisesti luonnontieteiden tuntemus, värittävät hänen ajatteluaan. Poliittiseksi teoreetikoksi hän on käytännönläheinen, alati kiinnostunut ideoidensa käytännön seuraamuksista ja ennakkoehdoista. Hän lähestyy aiheitaan yleisinhimilliseltä kannalta, joten hänen ehdotuksensa ovat usein paljon vähemmän aikaansa ja paikkaansa sidottuja kuin monen muun 1800-lukulaisen ajattelijan.

Tervetullut suomennosvalikoima, laajahko kokoelma avaintekstejä, joista suurta osaa ei ole ollut aiemmin saatavilla suomenkielisinä, alkaa esityksellä ”Nykyaikainen tiede ja anarkismi” (1901). Kropotkin käy läpi sosialismin ja anarkismin historiaa pyrkien argumentoimaan, että hänen versionsa anarkismista on perustaltaan luonnontieteistä kumpuava yhteiskuntamalli. Tieteellistä pyrintö uhkaa häivyttää kehittelyn poliittisuuden. Vähemmästäkin nykylukijan sisäinen hannaharendt suivaantuu. Toisaalta Kropotkinin positivistinen asenne voi virkistää umpiteoreettiseen nykyvasemmistolaisuuteen tuskastunutta.

Tiedemiestaustan perua on biologinen ihmiskuva, joka korostuu pitkässä esseessä ”Anarkistinen moraal” (1892). Ihmisen moraalin pohjana ovat eläinkunnassakin ilmenivät käyttäytymistä säätelevät periaatteet, jotka tukevat lajien evoluutiota. Yhteisöllinen käyttäytyminen pikemminkin auttaa kuin haittaa populaatioita eloonjäämistaiselussa. Kropotkin tarjoilee esimerkkejä niin muurahaisten kuin varpustenkin maailmasta: ”Hyvällä ja pahalla ei siten ole käsitteinä mitään tekemistä uskonnon tai mystisen omantunnon kanssa. Kyse on eläinlajien luonnollisista tarpeista. Ja kun uskontojen perustajat, filosofit ja moralistit puhuvat meille jumalallisista tai metafysisistä ilmiöistään, he ainoastaan muotoilevat uudelle kielelle sen, mitä jokainen muurahainen ja varpunen ilmaisee käytännössä omassa pienessä yhteisössään.” (142)

Teksti käy lennokkaaksi tuoden jostain syystä mieleen F. E. Sillanpään ja Fr. Nietzschen: ’Mitä merkitsee se, jos yksi tai toinen kaatuu taistelussa! Mahla nousee silti. Sillä nuorille elämä tarkoittaa kukoistamista seurauksista huolimatta!’ (166–167) Viihdyttävästä tyylivaihtelusta suomentajalla on sattuvaa sanottavaa johdantotekstissään: ’Joitakin lukijoita saattaa rasittaa Kropotkinin loppua kohden hurmiolliseksi yltyvä, julistava tyyli. Mutta jos he nostavat katseensa kirjasta ja havaitsevat, mitä kaikkialla ympärillämme

edelleenkin tapahtuu, he tajuavat kyllä, että elämän todellinen rasittavuus aiheutuu jostain aivan muusta.’ (128)

Kropotkinia on aiheellisesti ylistetty siitä, että hän kiinnittää huomionsa käytännöllisiin asioihin, kuten anarkistisen yhteiselämisen pulmiin, ja ennen kaikkea talouteen. Hänen teoriansa eivät sanan varsinaisessa mielessä ole utopioita vaan ratkaisuehdotuksia. Asia erikseen on se, pidetäänkö niitä uskottavina vai ei. Kokoelman loppuosaan onkin koottu joitakin tekstejä, joissa Kropotkin käsittelee yksittäisiä käytännön elämän aiheita, kuten ”Pieni-muotoiset kommuunikokeilut ja miksi ne epäonnistuvat” (1895). Samaan kastiin lukeutuu kirjoitus ”Vastaväitteitä”, jossa tarkastellaan yhä ajankohtaisia aiheita vapaaehtoisen työn tuottavuudesta alkaen.

Valikoima rytmittyy liikkeeksi yleisestä ja teoreettisesta yksittäiseen ja maanpäälliseen. Täsmäkatsauksia voisi olla enemmänkin, niissä kun Kropotkin parhaiten onnistuu. Nyt ei välttyä toisteisuudelta, kun runollinen ”Anarkismin filosofia ja ihanteet” (1896) kertoo avausseen kehitetyt.

Suomennostyon Juha Kulmala on nähdäkseni hoitanut mallikkaasti. Teksti on sujuvaa ja ymmärrettävää, sanasto monipuolista – jopa lempiverbini ”häälä” löytyy – ja lauserakenteetkin kaiken kaikkiaan selvää suomea. Kirjoitus- ja painovirheitä on jonkin verran, ei häiritsevästi. Sen sijaan isojen alkukirjainten vilinä rasittaa. Mukana on sellaisia hirviöitä kuin ”Pariisin Kommuuni”, ”Caesarismi”, ”Kategorinen Imperatiivi” ja ”Suuri Kommunistinen Perhe”. Ehkä kääntäjä on tavoitellut jonkinlaista anarkistista ortografiaa, mutta ratkaisut näyttävät yksinomaan anglismeilta.

Kulmala ansioituu perusteellisessa Kropotkin-elämäkerrassa ja kuhunkin kirjoitukseen johdattelevissa esipuheissa. Biografiaa lukee paikoitellen kuin jännityskertomusta, eikä informatiivisuus jännitystä vähennä. Introt selvittelevät tekstuaalisia syntyhistorioita ja kontekstiin asettumisia. Voi kysyä, ovatko Kulmalan omat näkemykset Kropotkinin ajatusten nykypäivän relevanssista (erit. 171) tarpeellisia, mutta minua ne eivät vaivanneet.

Kirjan fyysinen asu ei korjaa korkeita pisteitä. Kaltaiseni bibliofascistin mielestä nide on massaltaan liian kevyt, kuin valmiiksi alelaariestetikkaan sovitettu. Sääli, sillä Kropotkin on suositeltavaa luettavaa, vaikka ei itseään anarkistina tai edes vasemmistolaisena pitäisikään. Yleissivistys on nykyään aliarvostettu hyve.